УДК 321.7:342.4
DOI https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2026-4-6

# ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ГРОМАДСЬКИХ АСАМБЛЕЙ В УКРАЇНІ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ ДЕЛІБЕРАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ В СУЧАСНИХ ДЕРЖАВАХ

Пивовар Майя Сергіївна,
доктор філософії в галузі права, доцент,
доцент кафедри теорії права та конституціоналізму
*Національного університету "Львівська політехніка"*
*maiia.s.pyvovar@lpnu.ua*
*https://orcid.org/0000-0001-5495-5361*

***Мета дослідження*** *– дослідити актуальність деліберативної демократії крізь призму громадських асамблей та її вплив на демократичні трансформації в сучасних демократичних державах.*

***Методи дослідження*** *– методологічну основу становили такі методи як:системний метод, який дозволив розглянути громадські асамблеї як складову сучасної системи демократичних інновацій та механізмів громадської участі; д**іалектичний метод було застосовано для проведення** аналізу розвитку деліберативної демократії, її трансформації та взаємодії з традиційною представницькою демократією; за допомогою структурно-функціонального методу проаналізовано особливості організації громадських асамблей, принципи формування їхнього складу та функціональне призначення у процесах публічного врядування; метод моделювання застосовано з метою розроблення теоретично обґрунтованих варіантів інтеграції інституту громадських асамблей у систему українських політико-правових відносин з урахуванням специфіки національного демократичного розвитку.*

***Результати****. Сучасний етап розвитку демократичної держави характеризується трансформацією усталених уявлень про форми та механізми реалізації народовладдя. Традиційна модель представницької демократії, незважаючи на збереження її фундаментального значення для функціонування демократичної держави в сучасних умовах виявляє низку обмежень пов'язаних насамперед із недостатнім рівнем безпосереднього залучення громадян до процесів вироблення та прийняття публічно значущих рішень. Одним з механізмів збереження сучасної демократії являється громадська асамблея як різновид деліберативної демократії.*

***Висновки****.Однією з форм деліберативної демократії є громадські асамблеї, які забезпечують відкритий діалог до аргументованого обговорення актуальних проблем локального характеру та врахування різноманітних суспільних позицій для їхнього вирішення. Сучасний розвиток демократичних інновацій має відбуватися достатньо динамічно та водночас концептуально виважено, щоб забезпечити ефективне реагування на недоліки, властиві традиційним інститутам представницької демократії. Подальше становлення й поширення таких інноваційних механізмів може сприяти компенсуванню наявних демократичних дисфункцій та зміцненню зв'язку між суспільством і процесами публічного врядування. За умови належного розвитку демократичні інновації здатні не лише послабити суспільну тривогу щодо майбутнього демократичних систем, але й сформувати нові перспективи для їх модернізації, відновлення суспільної довіри та реалізації демократичних очікувань.*

***Ключові слова:*** *громадські асамблеї, деліберативна демократія, деліберативна мініпубліка, демократичний потенціал, демократичні інновації, публічне врядування, фокус-групи.*

# INSTITUTIONALIZATION OF PUBLIC ASSEMBLIES IN UKRAINE AS A DIRECTION FOR THE DEVELOPMENT OF DELIBERATIVE DEMOCRACY IN CONTEMPORARY STATES

Pyvovar Maiia Sergiivna,
Doctor of Philosophy in Law, Docent,
Docent at the Department of Theory of Law and Constitutionalism
*Lviv Politechnic National University*
*maiia.s.pyvovar@lpnu.ua*
*https://orcid.org/0000-0001-5495-5361*

***Purpose.*** *The purpose of the study is to examine the relevance of deliberative democracy through the lens of citizens' assemblies and to explore their impact on democratic transformations in contemporary states.*

***Methods.*** *The methodological framework of the study is based on a combination of general scientific and special research methods. The systems method was used to consider citizens' assemblies as an integral component of the contemporary system of democratic innovations and mechanisms of citizen participation.*

© Пивовар М. С., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

*The dialectical method was applied to analyse the development and transformation of deliberative democracy and its interaction with traditional representative democracy. The structural-functional method made it possible to examine the organisational features of citizens' assemblies, the principles underlying the formation of their membership, and their functional role in public governance processes. The modelling method was employed to develop theoretically grounded approaches to integrating the institution of citizens' assemblies into the Ukrainian system of political and legal relations, taking into account the specific features of national democratic development.*

***Results.*** *The current stage of democratic development is characterised by a transformation of established perceptions regarding the forms and mechanisms through which popular sovereignty is exercised. Despite retaining its fundamental importance for the functioning of democratic states, the traditional model of representative democracy reveals a number of limitations under contemporary conditions. These limitations are primarily associated with the insufficient level of direct citizen involvement in the processes of developing and adopting publicly significant decisions.One of the mechanisms for safeguarding modern democracy is the citizens' assembly, as a form of deliberative democracy.*

***Conclusions.*** *Citizens' assemblies represent one of the institutional forms of deliberative democracy, providing a space for open dialogue, reasoned discussion of pressing issues, particularly at the local level, and consideration of diverse societal perspectives in the search for appropriate solutions. The development of democratic innovations should proceed dynamically while remaining conceptually balanced in order to respond effectively to the shortcomings inherent in traditional institutions of representative democracy. The further institutionalisation and dissemination of such innovative mechanisms may help address existing democratic deficiencies and strengthen the relationship between society and public governance processes. If properly developed and implemented, democratic innovations have the potential not only to reduce public concerns regarding the future of democratic systems but also to create new opportunities for their modernisation, restore public trust, and meet citizens' democratic expectations.*

***Keywords:*** *citizens' assemblies, deliberative democracy, deliberative mini-public, democratic potential, democratic innovations, public governance, focus groups.*

**Вступ.** Демократія у XXI столітті переживає складний період переосмислення. Формальні демократичні процедури продовжують існувати в більшості демократичних держав, однак їхньої наявності вже недостатньо для забезпечення високого рівня суспільної довіри та ефективної участі громадян у прийнятті рішень. Вибори, діяльність парламентів і політичних партій залишаються фундаментальними складовими демократичної системи, проте дедалі частіше виникає запит на додаткові механізми, які дозволяють громадянам безпосередніше впливати на формування політики.Традиційна модель демократії значною мірою ґрунтується на представництві. Громадяни періодично обирають представників, які від їхнього імені приймають політичні рішення. Для демократичного суспільства висловлювати свою громадянську позицію це надзвичайно важливо. Довіра формується не лише тоді, коли люди отримують бажаний результат. Вона також виникає через досвід справедливого процесу. Якщо громадянин бачить, що його думку вислухали, він мав можливість отримати інформацію та поставити запитання, а інші учасники мали такі самі можливості, рівень довіри до самої процедури деліберизації може зростати.

Безпосередньо, вона може зміцнювати демократичну стійкість лише тоді, коли вона має реальний зв'язок із політичним рішенням. Якщо громадян запрошують обговорювати проблему, але потім повністю ігнорують їхні рекомендації без пояснення причин, результат може бути протилежним. Важливою частиною деліберативної демократії стали громадянської асамблеї, яка збирає певну групу осіб для обговорення різного роду питань. Влада або інша інституція, яка замовила процес, повинна чітко повідомити, які рекомендації вона приймає, які не приймає і чому. У цьому полягає одна з головних умов легітимності деліберативного процесу.

**1. Деліберативна демократія як інструмент сучасної демократичної держави**

Сутність даної деліберативної демократії полягає в тому, що громадяни не просто висловлюють свою думку або голосують за один із готових варіантів, а отримують можливість ознайомитися з проблемою, почути різні аргументи, поставити запитання експертам, обговорити позиції інших людей і на основі цього сформувати власні, більш усвідомлені висновки. Таким чином, у центрі демократичного процесу опиняється не лише акт голосування, а й попереднє обговорення суспільно важливих питань. Особливої уваги в цьому контексті набули громадянські асамблеї та громадянські журі. Учасники таких процесів зазвичай відбираються таким чином, щоб група відображала соціальне та демографічне різноманіття суспільства. Вони отримують час для вивчення проблеми, спілкуються з експертами та зацікавленими сторонами, обговорюють можливі рішення й наприкінці формулюють рекомендації.

Однією з важливих характеристик демократичного способу ухвалення рішень є його здатність забезпечувати мирне врегулювання суспільних суперечностей, зокрема щодо розподілу ресурсів, визначення порядку їх використання та встановлення часових рамок відповідних рішень. У цьому контексті референдум традиційно розглядається як один із механізмів безпосереднього вирішення питань публічної політики, оскільки передбачає безпосереднє волевиявлення громадян щодо конкретної проблеми. Водночас участь громадян у такому

процесі може сприяти більшій суспільній підтримці ухваленого рішення. Поняття прийняття результату (*outcome acceptance*), яке в науковій літературі також пов'язують із категорією «прийняття рішення» (*decision acceptance*), характеризує ступінь готовності особи погодитися з результатом певної процедури ухвалення рішення, навіть якщо він не відповідає її початковим очікуванням чи політичним уподобанням (1, Esaiasson, P., Persson, M., Gilljam, M., & Lindholm, T., 2019:300).

Формальне функціонування виборів, представницьких органів, політичних партій та інших усталених інститутів саме по собі не гарантує достатнього рівня залучення населення до публічного управління. У сучасних умовах дедалі більшого значення набуває якість взаємодії між громадянами та публічною владою, можливість суспільства впливати на процес вироблення рішень, а також рівень обґрунтованості таких рішень. Відтак проблема демократичного розвитку поступово зміщується від питання формальної легітимності влади до питання якості процедур за допомогою яких формується та реалізується публічна воля.

Саме в цій площині доцільно розглядати деліберативну демократію як один із напрямів модернізації демократичної системи. Її принципова відмінність від традиційного розуміння політичної участі полягає у зміщенні акценту з кінцевого результату волевиявлення на процес формування позиції громадянина. Якщо виборча процедура переважно передбачає вибір між запропонованими політичними альтернативами, то деліберативна модель передбачає створення умов, за яких громадянин може брати участь у формуванні власної позиції через отримання інформації, зіставлення аргументів та публічне обговорення ( 2, Galston, William A., 2018:5-19).

Зазначена особливість дає підстави розглядати деліберативну демократію як один із перспективних способів зменшення розриву між суспільством та інститутами публічної влади, що становить одну з найбільш відчутних проблем функціонування сучасної представницької демократії. Сама природа представницької моделі передбачає передачу громадянами частини владних повноважень обраним ними суб'єктам представництва. Водночас концентрація основних процедур вироблення та ухвалення політичних рішень у межах професійних політичних структур може сприяти формуванню у громадян відчуття обмеженого впливу на публічну політику та посилювати їхню дистанційованість від владних процесів.

За таких умов деліберативні практики набувають особливого значення, оскільки забезпечують додаткові можливості для включення громадян у процес обговорення та формування суспільно значущих рішень. При цьому їхнє застосування не передбачає заміни або заперечення представницьких інститутів, а радше спрямоване на їх доповнення шляхом розширення комунікативної взаємодії між громадянами та суб'єктами публічної влади.

Водночас ефективність таких інструментів не варто оцінювати виключно за фактом їх проведення. Принциповим питанням є те, наскільки результати деліберації інтегруються у подальший процес публічного управління. Якщо рекомендації громадянської асамблеї залишаються поза увагою органів публічної влади, деліберативний процес ризикує перетворитися на символічну форму участі. Тому інституційна цінність деліберативної демократії значною мірою залежить від наявності чітких процедур взаємодії між громадянськими асамблеями та органами, уповноваженими приймати остаточні рішення. У цьому контексті особливого значення набуває інституціоналізація деліберативних механізмів, тобто їх включення до усталеної системи демократичного врядування.

Показовим є розвиток міжнародних практик у цій сфері. Зокрема, діяльність міжнародної мережі Democracy R&D спрямована на розвиток, упровадження та поширення різних моделей деліберативної демократії. Щорічні звіти мережі дають змогу простежити не лише кількісне поширення відповідних практик, а й трансформацію самої концепції деліберації. У другому виданні *The Year in Deliberation 2025* виокремлено п'ять ключових тенденцій розвитку цієї сфери: можливості та ризики застосування штучного інтелекту, значення деліберативних процесів для демократичної стійкості, розширення представництва, вихід деліберативних практик за межі державного управління та пошук стабільних моделей їх фінансування [3]. Зазначені тенденції відкривають нові можливості для їх використання на регіональному та локальному рівнях, у процесах стратегічного планування, формування публічної політики та вирішення конфліктних питань розвитку територій.

Водночас не слід розглядати деліберативну демократію як універсальну альтернативу представницькій демократії. Більш обґрунтованим видається підхід, відповідно до якого деліберативні механізми доповнюють виборчі та представницькі процедури, створюючи додатковий рівень взаємодії громадян і влади. У такій моделі демократична система поєднує інститути представництва, безпосередньої участі та структурованої публічної деліберації. Отже, сучасна тенденція до розвитку деліберативної демократії може розглядатися як відповідь на потребу поглиблення демократичної участі в умовах ускладнення суспільних процесів в сфері публічного врядування . Її потенціал полягає не лише у збільшенні кількості громадян, залучених до прийняття рішень, а насамперед у підвищенні якості самого процесу формування публічної волі населення.

Відповідно, перспективність деліберативних механізмів визначається здатністю поєднати інклюзивність громадянської участі, якість інформаційного забезпечення, аргументований діалог та реальний зв'язок між

рекомендаціями громадян і подальшими владними рішеннями. Саме за умови такого поєднання деліберативна демократія може стати не ситуативним інструментом консультації, а складовою сучасної архітектури демократичного врядування.

Громадянська асамблея – один з різновидів деліберативної демократії. Громадська асамблея – інструмент деліберативної демократії, який вже впроваджено у багатьох країнах Європи та світу: Німеччині, Італії, Франції, Польщі, Бельгії, Канаді, Австралії, США тощо. В Україні громадська асамблея відбулась вперше у 2024 році. Планування, підготовка та її проведення відповідали Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам членам про деліберативну демократію та міжнародним стандартам демократії участі. Процес був спрямований на забезпечення максимальної прозорості, залучення мешканців громади до прийняття рішень та створення консолідованих рекомендацій, які враховують інтереси різних сторін [4].

Важливою особливістю сучасної деліберативної демократії є її міжнародний характер. Громадянські асамблеї використовуються в різних політичних, економічних та культурних умовах. Це створює можливості для обміну досвідом. Організатори в одній країні можуть використовувати методи, протестовані в іншій. Дослідники можуть порівнювати результати. Міжнародні мережі сприяють накопиченню професійних знань. Саме таку функцію виконує Democracy R&D. Організація описує себе як глобальну мережу, яка щорічно систематизує нові дослідження, громадянські асамблеї та проєкти, а також визначає тенденції розвитку сфери [5]. Водночас міжнародне поширення не означає, що одна модель може бути механічно перенесена в іншу країну. Політична культура, рівень довіри, соціальна структура, історичний досвід і система державного управління суттєво відрізняються. Тому запозичувати необхідно не готову конструкцію, а принципи. Це особливо важливо для країн, які переживають масштабні соціальні або політичні трансформації.

**2. Різновиди демократичних інновацій**

Цікаві наукові думки щодо актуальних питань деліберативної демократії досліджує Марк Варрен. На його думку, на сьогодні деліберативну демократію слід відносити до групи демократичних інновацій. Під поняттям «демократичні інновації» він розглядає даний термін як відносно новим, адже він увійшов до понятійного апарату демократичної теорії та практики трохи більше десяти років тому, хоча чимало практик, які сьогодні відносять до демократичних інновацій існують уже протягом кількох десятиліть. Під демократичними інноваціями зазвичай розуміють практики та інституції, які: а) спрямовані на поглиблення або розширення демократії; б) виходять за межі традиційних, усталених інституцій представницької демократії; в) доповнюють, а не замінюють ці інституції, в ідеалі спрямовуючись на подолання сфер або проявів демократичного дефіциту в межах представницької демократії. Попри значне різноманіття форм, демократичні інновації зазвичай передбачають участь пересічних громадян, запровадження нових форм представництва, а також процеси навчання й делібераці як з боку громадян, так і з боку посадових осіб публічної влади (6, Warren, Mark, 2025: 7-14).

До таких демократичних інновацій належать громадянські асамблеї, громадянські журі, онлайн-форуми для делібераці, Future Design («проєктування майбутнього»), партисипативне бюджетування та багато інших практик. Однією з моделей, що останнім часом набуває дедалі більшої популярності, є, зокрема, «деліберативна мініпубліка» (deliberative mini-public). Як випливає із самої назви, деліберативна мініпубліка є органом, до складу якого входять пересічні громадяни, які, як правило, відбираються шляхом стратифікованого випадкового добору з метою забезпечення демографічної репрезентативності ширшої громадськості. Зазвичай діяльність деліберативних мініпублік зосереджується на розгляді одного конкретного питання. Учасники такого органу отримують необхідну інформацію щодо проблеми, заслуховують експертів і представників різних зацікавлених позицій, після чого беруть участь у процесі обговорення та делібераці з метою формулювання відповідних рекомендацій (7, Smith, Graham and Maija Setälä, 2018: 302). Глобальне громадянське суспільство продовжує активно розвиватися та розширювати свою діяльність і саме тому виникають різні форми учасницької демократії.

**3. Приклади застосування громадських асамблей в Україні**

В Україні інститут громадських асамблей вже розпочав свою дію та став своєрідним майданчиком для обговорення довгострокового бачення розвитку конкретної територіальної громади. На приклад, в Україні вперше було проведено громадську асамблею в Славутицькій територіальній громаді Київської області. Вона проводилась в період з 12 жовтня по 10 листопада 2024 року та стосувалась проблем забруднення довкілля та недостатньою ефективністю управління відходами. Окрім вирішення локальних проблем, це також підкреслює репутацію міста як екологічно свідомого та прогресивного. Рішення обрати для громадської асамблеї саме питання управління відходами свідчило про прагнення громади впроваджувати сталі й ефективні рішення на місцевому рівні [8 ].

Наступна проведена громадська асамблея у Звягельській міській територіальній громаді Житомирської області з метою обговорення питань про створення нових урбаністичних зон. Асамблея стала реалізована завдяки комплексній експертно-методологічній та фінансовій підтримці проєкту Ради Європи «Зміцнення стійкості демократичних процесів через громадську участь під час війни та в післявоєнний період». В звіті вказано,

ISSN: 2307-8049 (Print)
ISSN: 2663-2799 (Online)

що “в даній громаді відчутно бракує сучасних громадських просторів, що могли б задовольнити потреби різних груп населення, зокрема дітей, підлітків, людей старшого віку, ветеранів, маломобільних груп населення тощо. Відсутність інклюзивних і зручних зон для відпочинку обмежує можливості для соціальної взаємодії, відпочинку та культурного дозвілля мешканців громади. Це впливає на загальний рівень задоволення життям, соціальну згуртованість і розвиток громади загалом” [9]. Громадська асамблея продемонструвала свою цінність у вирішенні комплексних питань для даної громади, адже її ідея буде реалізовуватись завдяки участі жителів в обговоренні важливих актуальних питань на користь громади.

Окрім того, про ефективність громадських асамблей свідчить і те, що дедалі більше міст їх застосовують. Нещодавно у Львові в червні 2026 року відбулася перша сесія Громадської асамблеї Львівської агломерації на тему збереження та раціонального використання водних ресурсів. До цього заходу долучились 400 мешканців [10].

**Висновки**. На основі наведених прикладів можна зробити висновок щодо ефективності деліберативної демократії, яка дозволяє взяти участь всім бажаючим жителям територіальних громад. Рекомендації прийняті на сесійних обговореннях стали ключовими в реалізації затверджених програм розвитку у всіх трьох містах де проводилась такого роду громадська асамблея.

**Декларація про використання штучного інтелекту.** Під час підготовки статті інструменти штучного інтелекту не використовувалися.

**Конфлікт інтересів.** Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

**ЛІТЕРАТУРА:**

1. Esaiasson, P., Persson, M., Gilljam, M., & Lindholm, T. (2019). Reconsidering the role of procedures for decision acceptance. *British Journal of Political Science, 49*(1), 291–314. https://doi.org/10.1017/S0007123416000508

2. Galston, William A. (2018). “The Populist Challenge to Liberal Democracy.” *Journal of Democracy*, 29(2), 5–19. https://doi.org/10.1353/jod.2018.0020

3. The Year in Deliberation report by DemocracyR&D published. URL:https://www.knoca.eu/news/the-year-in-deliberation-report-published

4. Рекомендація CM/Rec(2023)6 Комітету міністрів державам-членам про деліберативну (дорадчу) демократію. URL:https://rm.coe.int/recommendation-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-delib/1680b15984

5. Democracy R&D. URL:https://democracyrd.org/

6. Warren, Mark (2025) “Democratic Innovation and Representative Democracy.” *Perspectives on Politics* 23(1): 7–14. DOI: 10.1017/S1537592724002111.

7. Smith, Graham and Maija Setälä (2018) “Mini-Publics and Deliberative Democracy.” In *The Oxford Handbook of Deliberative Democracy*, edited by André Bächtiger, John S. Dryzek, Jane Mansbridge and Mark E. Warren :300–314 pp. Oxford: Oxford University Press.

8. Звіт Громадська асамблея Славутицької міської територіальної громади. Як можемо вдосконалити систему поводження з побутовими відходами в громаді? URL: https://rm.coe.int/-4-2025-/1680b57341

9. Звіт Громадської асамблеї Звягельської міської територіальної громади. URL: https://rm.coe.int/-/1680b5072f

10. У Львові стартувала перша Громадська асамблея агломерації:напрацьовують рішення щодо водних ресурсів. URL: https://city-adm.lviv.ua/news/community/u-lvovi-startuvala-persha-v-ukraini-hromadska-asambleia-napratsovuiut-rishennia-shchodo-vodnykh-resursiv/

**REFERENCES:**

1. Esaiasson, P., Persson, M., Gilljam, M., & Lindholm, T. (2019). Reconsidering the role of procedures for decision acceptance. *British Journal of Political Science, 49*(1), 291–314. https://doi.org/10.1017/S0007123416000508

2. Galston, William A. (2018). “The Populist Challenge to Liberal Democracy.” *Journal of Democracy*, 29(2), 5–19. https://doi.org/10.1353/jod.2018.0020

3. The Year in Deliberation report by DemocracyR&D published. URL: https://www.knoca.eu/news/the-year-in-deliberation-report-published

4. Rekomendatsiia CM/Rec(2023)6 Komitetu ministriv derzhavam-chlenam pro deliberatyvnu (doradchu) demokratiiu. URL: https://rm.coe.int/recommendation-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-delib/1680b15984

5. Democracy R&D. URL: https://democracyrd.org/

6. Warren, Mark (2025) “Democratic Innovation and Representative Democracy.” *Perspectives on Politics* 23(1): 7–14. DOI: 10.1017/S1537592724002111.

7. Smith, Graham and Maija Setälä (2018) “Mini-Publics and Deliberative Democracy.” In *The Oxford Handbook of Deliberative Democracy*, edited by André Bächtiger, John S. Dryzek, Jane Mansbridge and Mark E. Warren, 300–314 pp. Oxford: Oxford University Press.

8. Zvit Hromadska asambleia Slavutytskoi miskoi terytorialnoi hromady. Yak mozhemo vdoskonalyty systemu povodzhennia z pobutovymy vidkhodamy v hromadi?URL:https://rm.coe.int/-4-2025-/1680b57341

9. Zvit Hromadskoi asamblei Zviahelskoimiskoi terytorialnoi hromady. URL:https://rm.coe.int/-/1680b5072f

10. U Lvovi startuvala persha Hromadska asambleia ahlomeratsii:napratsovuiut rishennia shchodo vodnykh resursiv. URL: https://city-adm.lviv.ua/news/community/u-lvovi-startuvala-persha-v-ukraini-hromadska-asambleia-napratsovuiut-rishennia-shchodo-vodnykh-resursiv/

*Дата першого надходження статті до видання: 09.09.2026*
*Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.10.2026*
*Дата публікації (оприлюднення) статті: 09.11.2026*